

Justice jaagprgal kalfinaangal sariya tumbudu ndewaldi jubbande e faccirooji kuutorde sariya ngam porndugole potal ndewaldi

**Deftere wostondirde miijooji,
humpitirde, sareteende**

Udditirka

Deenoowo maantorde, Jaagorgal kalfinaangal sariya Ngardiigu Maalik SAL

Jaagorgal kalfinaangal ñaawooje, e nder Tumbudu Ndewaldi, yaltinii e lewru Nowammar 2020 deftere waɗnde ko furi joggude e binndande tabitinteede Senegaal e ko yowitii e joggandi rewbe. Ngal gollal kimmungal e joyyinde ndaddudi binndande keewndi faayiida, ngaldundi, ngabbitiindi e ko wayi no ndeenka kuubtidinka banndu e sutura rewbe bee, damande koye mabbe, coobogol mabbe e nguurndam dawrugol e renndo e mbaydi kuubtidinndi, e potndugol e sariya debbo e gorko to bannge golle e to kubbe.

Deftere ndee nde yalti ko e lewru noowammar 2020, faandaare mayre ko humpitde, sabu ina joggunoo no feewi kabirde keewde kuutoree mbele maa fotbe humpiteede bee fof keɓdu humpito, been ngoni rewbe e resaaɓe e boombi haa e denndaangal yimbe be kumpitogol ndee saaktannde toɗɗii, tawi ko dilloobe e joggandi rewbe, tawi kadi ngalaa tolnoo toowdo e faraysinkoo.

Ko e dow ngoo yeeso nii, miijaa firde saaktannde ndee e demde ngenndiije, haa kuule kaalaade oo dee mbaawa saraade e joggidbe heen bee.

Ina moyya ciftinen, wonde gila duubi keewdi jooni, e dow ballondiral laamu e renndo yooltoowo hujjaaji, bure keewde ndaɓaama e janɗe demde ngenndiije. E dow duum, ina moyya, gaa gaa mbaawkaaji mabbe gadani e taro e binndol, e demde neeniije, janngube e deen dufe mbaawa kadi hebde kabaruuji celludi, jowitiidi e joggandi e baɗɗiidi mabbe.

Jaagorgal kalfinaangal Sariya, fueeiima, gila duubi keewdi jooni, huutoraade demde ngenndiije ngam jaynirde Sariya, sabu galleeji sariya baɗtinaadi dii, ina ndokka e yarlitaare, gila duubi keewdi, diisnondire sariya, e demde ngenndiije. Firo e demde ngenndiije deftere joggandi rewbe, dum ne ko jokkal deya golle puɗɗanooɗe, tawa ko e binndol, e dow faandaare haa kabaaru

sariya, mo jaagorgal ngal yidi yettinde tawa rewnata dum ko e ko e demde
de yimbe bee njaawata faamirde.

E njoorto moyfo ngo min njogii e jabbeede ndee winndaande e caaktogol
mum, nde tawnoo ko dum jabbal kesal, gaadoraangal kadi, mido yetta
kaaddi njettoor goomu fulo, wadbe ganndal mumen e hentordu am nduu ;
kono kadi e Porogaraam ngam yellitogol Sariya e Afrik mo Rewo Saahal
mo Aafirde Konrad Adenawoo, jokkudo e tojtude Jaagorgal kalfinaangal
Sariya, ngaal ballondiral joofroyi ko e renndinndee joggandi rewbe inndanoodi
e faraysinkoore.

Mi faaganiima denndaangal be ngel doo deftel pirangel e pulaar, seereraare
e jolfe jogori yanoyde e juude mumen.

Diisno ganndal scientifique

Hooreejo Diisno / Présidente du Conseil

- › Mme Ayse GASAMA TAAL
Koolaazo kuubal Jaagorgal kalfinaangal Sariya

Jiiloowo Diisno ngoo / Coordinatrice du Conseil

- › Madam Kadijatu JAH NDAW
*Jiiloowo Diisno jogganzi ndewaldi to Jaagorgal kalfinaangal
Sariya*

Terde goomuu nguu Membres

- › Ceerno Asan SEK
*Diisndo Karallo, Jiiloowo Tumbudu faawgol ndu Jaagorgal
kalfinaangal Naawgol*
- › C. Al Hajji Babakar JOOB
Cukko gardiido gollordu faawooje
- › C. Sheekh Siidil Khayr MBAY
Fannuyanke, Hooreejo Gollordu IDEAL
- › C. Aamadu BOOKUM
Hooreejo gollordu IADDEL

Goomu Winndoobe rédaction

Jiiloowo

- › C. Asan SEK
*Diisndo Karallo, Dewindtoodo Tumbudu ñaawooru,
ndu Jaagorgal Kalfinaangal Ñaawgol*

Binndudo

- › C. Al Hajji Babakar JOOB
Cukko gardiido to gollordu gede ñaawooje

Widtoobe

- › Sokna Ayda MBAY
*Diisndo ñaawgol gollordu peeje moyfiingol laamu, tergal e
Tumbudu ñaawgol ndu Jaagorgal kalfinaangal ñaawgol*
- › Soknd Karjatu KAH
*Fannuyanke e sariya, tergal Tumbudu ñaawgol Jaagordu
nduu*

Ngardiindi

Rewbe burii feccere keeweendi besngu leydi men, tee, gaa gaa keeweendi mabbe e besngu leydi SENEGAAL, ebe ndarii darnde faayodinnde to bannge renndo heewnde faayiida, tee ndeen darnde ko fotnde wadforeede sanne e nder peeje dawrugol jowitiide e bambaare faggudu haa e bambaare duumiinde. Darnde mabbe ndee ko fotnde naattineede e pellitte laamuyankooje haa e de renndo, kono kadi tawa ina ebbanaa ngalu njonngu ummoraade renndooji pellitte laamu.

Ina winndaa e kuulal bajjal e sariya cañsañol mo t° 2008-30 ngal 7 Ut 2008, baylowal kuule 7, 63, 68, 71 e ngal 82 gal cañsañol (JORS tonngoode heeriinde 6420 nde 8 ut 2008 « *Sariya oo ina newnana potal debbo e gorko to happu golle e golle dee e koye mumen* »

Kuulal 25 binndol 2 ngal cañsañol men ina aarna potal njobdi kubbal, hono lempoo : « ... *Kala sifaa burnugol gorko e dow debbo to bannge golle, njobdi e lempoo ina hadaa ...* »

Ngal pelital mawngal ngal laamu SENEGAAL yetti e ngor-debbaagu hollata ko dum naamndal joggungal adii fof heen bannge, tabitingol kawraade winnderiyankooje, todfiide rewbe, tawi faanditaa heen ko momtude paltoor feewde e rewbe, to bannge godfo, yettugol feere gollorgol ngenndiwol e dekki walla potondiral askino, hono « *feere gollorde ngenndiire ngam Dekki e Potondiral ndewaldi 2016-2026* ».

Ndee doo feere ina walla e anndude kuccam potde yaajneede ngam naattondirde seeɗa seeɗa naamnde jowitiide e ndewaldi e nder ko buri joggude e bambaare Senegaal, peññaanaade e nder Feere Senegaal Yellittoofo.

So goonga, newaare faamaamuya wadanaabe dee kuule haa e loowdi mumen duum jeyaa ko e sardiyeeji maantiniidi tabitingol ngol. Binndande sariya ngenndiije e winnderiyankooje jowitiide e joggandi rewbe ngooraani dee kollitte kuubtidinde de todɗaaki sahaa.

Ko duum wadi tumbudu ndewaldi ndu Jaagorgal Naawoore, ko bannginde e mbaydi newiindi bannginde no weebiri, e no burata jibinirde nifoore yoga e binndande kimmude e ndeenka sukaabe e rewbe. Dee binndande ko cubtaade, e nder binndande godde, sabu ede ngadda jaabawuuji e nguurndam ñallal, foti wonii ko e reende banndu debbo hade mum garjineede, haa e newnude tontugol mabbe, mbele ebe mbaawana koye mabbe, haa e heyhude be nguurndam dawrugol e renndo e mbaydi kuubtidinndi, wallitde be e potal e yettugol e golle walla jobgol kubbal...

Firo deftere ndee e demde ngenndiije ko ferde laawol ngam heyhude fof en e faamde sariya, yalta e paltoor toddiido renndo e ñaawgoln wonande rewbe e sukaabe ; ma nde beydoy kadi cirjinogol mabbe e yettugol pellitte dawrogol renndo ; ina newna ndeenka nduumiika joggandi aadee haa e yellitgol rewbe e sukabe kadi to bange renndo e faggudu.

Dame deftere ndee

Udditirka 07

Ngardiindi 11

Damal 1

**Binndande ngenndi maantiniide ngam hisnude joggandi dawrugol,
di besngu haa e tojtude rewbe ngam mbaawa koye mumen 19**

I. Lelnande sariya jowitiide e tuugnorgal besngu e jokkondiral
mum e desal e njibiniigu 20

A. Jubbande teskinde jowitiide e desal 20

B. Jubbande teskinde e jibinannde 30

II. Lelnande sariya jowitiide e joggandi dawrugol :
sariya potal rewbe e worbe 31

A. Jubbande potde teskeede e sariya potal 31

B. Jubbande teskinde e dekere tabitingol 34

III. Saefiyeeji jowitiidi e waawande debbo hoore mum 37

A. Jubbande teskinde e joggandi liggeey, njobdi lempoo, joggandi
kisal renndo, haa e kebgol foftere 37

B. Jubbande teskinde jowitiide e jeyi e hakke e dañde leydi 43

Tayye 2

Binndande ngenndiyankooje paayodinde ngam hoolaade nehdi sariya ndool-ndoolaagu pawingu e askino : ndoolndoolaagu mbadaangu e rewbe

45

- I. Ndeenka e nehdi sariya e ñaawoore laawdfinaande e ndool-ndoolaagu pawingu e askino46
 - A. Jubbande potde teskeede e faccirooji paytudi e fitinaaji e baawnugol di rewbe mbadetee 46
 - B. Jubbande potde reeneede e faccirooji paytudi e juume pawiiide e aadaaji e ndeenka rewbe 49

- II. Ndeenka e nehdi paytudi e luwaaaji goddi paytudi fitinaali pawiiidi e asko walla e njiimaandi 54
 - A. Jubbande potde teskeede e luwaa mo tonngode 2005-06 ñande 10 me 2005 paytudo e kabagol njeewgu yimbe e golle bayde noon e deengol loriibe 54
 - B. Jubbande potde teskeede e dow luwaa mo tonngode 2005-18 ñande 5 ut 2005 paytudo e cellal e cowagol 55

1

Binndande ngenndi
maantiniide ngam hisnude
joggandi dawrugol, di besngu
haa e tontude rewbe ngam
mbaawa koye mumen

Njubbudu nguurdam galle e Senegaal mo t tammii dum ko sariya mo t°72-61 mo 12 suyer, mo hitaande 1972 jowitiido e njubbudi besngu juurnitaado. Ko yowitii e jojjandi dawrugol, sariya mo t°2010-11 mo 28 lewru mee, hitaande 2010, potal laabtungal debbo e gorko, duum jeyaama e jojjandi maantiniidi wonande rewbe.

I. LELNANDE SARIYA JOWITIIDE E TUUGNORGAL BESNGU E JOKKONDIRAL MUM E DESAL E NJIBINIIGU

Yoga e jubbande pacciraade e ñaawooje yummiraagu e njibiniigu maa mballit anndude jojjandi e badfiidi resndirbe e desndiral hakkunde mumen. Dewgal e besngu ina ndeenaa e nder Cañsañol ngol.

Jubbannde e kuulal 17 cañsañol ngol ko lelorii :

« dewgal e besngu ko ndaddudi neesuyankoori, nehdiyankoori, wonande renndo aadeewo. Be mmbadaa ko e ndeenka laamu. Laamu e renndooji dowri ina njogii hakke e wadtude hakkille e cellal balli mabbe e nguurdiigu moyfu hakkunde terde besngu nguu, teenji noon e lonkoyidbe e jom duubi'en.

Laamu ina daranoo e mbaydi kuubtidinndi besnguuji haa nii e hodbe e dowri bee e ko heertii walliteede e cellal mumen haa e nguurdam moyfam. Engu gaddanoo rewbe kadi e mbaadi kuubtidinndi, haa e hodbe e dowri ndii e ko heertii jojjandi hoybinaneede njubbudi nguurdam mumen ».

A. Jubbande teskinde jowitiide e desal

Duum yowitii e ko buri teenjtude ko e dewgal, ceergal ha e badteeji mum. Ceerndugol balli wonaa ko aadoraa wadeede e Senegaal.

Jubbannde e kuulal 100 :

« Jokkorgal desal ina addana koreeji e dewal kebtinaangal hakkunde debbo e gorko, e nder dewgal ... »

Faccirooji : flna moyfa tesko-den wonde e leydi Senegaal dewgal hebtinaa tan ko hakkunde debbo e gorko. Ko e ngaal dewgal besngu woodata.

1. Jubbande teskinde e dewgal

Kew burdo maantinaade e nguurdam, hakkunde koreeji ko dewgal. Ngal heewi yubbineede ko e mbaydi finaa-tawaa walla mo laamu todfii e diin fiyakuuji. Kumgol ngol ina naamndii jojjandi e badfiidi, di yimbe heewbe nganndaa e mumen.

Jubbannde e kuulal 18, e Cañsañol :

« Dewgal waawnere ko ñaaygol wellitaare neddo keeriido. Ko ngal kadangal, tee sariya, tuugaade e ñaawooje de dum dottanaa, ina yana e badfo dum ».

Jubbannde e kuulal 111 CF :

« Dewgal waawata wonde tan ko hakkunde gorko jahroowo e ko buri duubi 18, wonande gorko ; debbo ko buri duubi 16... » (ada waawi yeewde kadi gaadondiral CADHP – kuulal 6, b)

Faccirooji : E dow badfiidi joggi dii, cabobinooji dewgal debbo e gorko, sardiyeeji ina pawtoo e cellingol dewgal : 18, wonande gorko e 16, wonande debbo. Mawdo tirbinaal (Ñaawirdu) ina waawi yowde dewgal, tuugaade e duubi makko, tuugaade e sababuuji keeriidi, caggal nde nebbiso sellungo wadaa. Hadaa ko dewgal lawdungal.

Jubbannde e kuulal 116 al.2, 2° :

« ...So tawii gorko oo debbo gooto jogii, gorko oo so booyii, ina waawi resoyde haa nayo... »

Jubbannde kuulal 133 al. 2 :

« So gorko oo haalaani heen hay huunde noon, tuugaade e kuulal 134, dewgal ngal ina waawi wonoyde dewgal nawliigu. »

Jubbannde kuulal 134 (faandaare subngo) :

« ... Subaade debbo gooto walla dottude nawliigu wonaa ko ruttantee, so wonaa tawa gorko faanditii yidde ustude keewal nawlirgol mum ... »

Faccirooji : Tuugnorgal besngu wadi nawliigu woni ndadfdudi. So goonga, so gorko waasii subaade, tee ko kamum tan foti wadde duum, e sahaa dewgal, ko nawliigu woni ko jaggetee. Ina moyfa tesko-den kadi, subngo gootal, tee joomum waawataa ruttitaade heen caggal walla dottugol nawliigu, duum, wonaa ko softinta worbe e diin subngooji. Haa, ina wayi no, hay so ebe njoginoo anniya walla muuyo e nawlirde walla wadde nawliigu ndottaangu, ko buri hoolnaade koo, be cubotoo tan ko nawliigu timmungu nguu. Ina moyfa debbo oo humpitee waasde subaade ko teskoraa ko subngo nawliigu, kadi o yeewtida duum e jogordo wonde gorko makko, mo nganndu-daa subngo ngoo ko e mum waddii.

Jubbannde e kuulal 152 (Hattan jom galle) :

« Jom galle ko kañum woni mawdo galle, omo tabitina nguan ngardiigu e dow bural galle oo e sukaabe bee. »

Jubbannde kuulal 153 (Hodorde resondirbe bee) :

« Subngo hodorde waddii ko e gorko... »

Faccirooji : Ina moyfa labbinen doo wonde semmbe gorko firti ko pellital gorko oo e wonde mawdo galle, e dow duum o toddee yo o won cubotoodo hodorde, duum noon firtaani wonde debbo ko e njiimaandi wellet gorko woni hono no joggandi tuubakoobe lelnirnoo duum ndeen e renndo mumen niiii.

E senegaal, aadaaji teertudi mbaadi ko gorko woni mawdo galle, kono ina wadi baddiidi e nder tuugnorde besngu, gasooje e nder jinsondiral. So goonga, hattan jom-galle wadatee ko e nafoore galle oo e sukaabe bee, hono no labbinirta dum binndol 2, ngol kuulal 153, ngal tuugnorgal besngu :

« So hodorde nde gorko oo toddii ndee wonaa moyfere to kisal balli walla koddiigu, tuugaade e teskuya yimbe galle bee, debbo oo ina waawi rokkee yamiroore yiilaade hodorde wodnde nde hodi kañum e sukaabe mum, ummoraade e siis de pee, hono ñaawoowo jamyamo ».

Jubbannde kuulal 277 (Hattan baaba galle e be jibini e duhol mum) :

« Hattan baaba galle e sukaabe hebaabe e laawol, be yumma oo e baaba oo njibini. E njuuteendi dewgal ngal, ko baabiraado oo darotoo darnde mawdo galle ... »

Jubbannde e kuulal 287 : (Nebbisoo sariya.)

« Pellitted yettanaade suka baggo, ummoraade e jinnaado gorko, diin ina mbaawi yettineede tirbinaal ummoraade e jinnaado baawdo wonde tawa ko oon ñaawoowo yettinta dum suka oo, to galle mumen. Caggal noddugol yimbe laabi jondi, deggondirdi, be haala kaa toddii bee, walla neddo goddo, mo nganndu-daa kedtogol mum, ina joggi, ñaawoowo oo ñaawra e dow yamiroore.

Ñaawoore ndee fof wadata ko kabine ñaawoowo, tawa ko ojaas tawa wonataa e peey, hay e jaŋtawol yamiroore. Hay e tribinaal gadano, ñaawoore ndee wadetee ko suudu diisnordu, hay e jaŋtawol ñaawoore ndee, ina waawi tabitineede doon e daawal. ».

Faccirooji : Jokki kuulal 277 ina limta sababuujj kebnugol e dokkogol hattan baabiraagu.

Nii woni, « pellitte de baabiraado yettatan luutondirde e de suka oo walla besngu galle nguu, ina mbaawi yuurniteede walla siis de pee artira dum to galle suka oo, e dow dabbaande yummiraado, tuugaade e sardi lelnaado e kuulal 287. »

Yummiraado ina jogii hattan baabiraagal, so wonaa e dow calogol siis de pee (ñaawoowo jamdiinoowo), tayowoo sariya e suudu diisnordu :

- 1° So tawii baabiraado oo joggandi baabiraagu booraama haa laabi walla feccere e majjin wonande di o hebtanaa dii;
- 2° Do baabiraado natti wonde mawdo besngu, sabu waasde mo hollirde fotde makko e duum, sabu leefre makko, waasde mo yiyeeden goddugol makko walla ko sabaabu oo waawi wonde fof;
- 3° So baaba oo woodii sokeede sabu woppude besngu mum;
- 4° So yummiraado oo heettinaama e darnde baaba. So tawii worbe bee nguuraani e nokku gooto, tawa kadi ceergal ngal haalaaka walla teskaaka, Ñaawirde Deppartemaa ina waawi, e dow bural suka oo e dabbaande yumma oo walla jaagorgal daraniingal duum, halfinde yummiraado oo hattan baabiraagu. Ngaal pellital nattat wooded so resbe bee njoododiima, so pellittu seerndude balli walla ceerat.

2. Jubbande teskinde e pirtugol dewgal

Jubbannde e kuulal 138 :

« bongol baawngol yuurniteede

So ofisiyee etaa siwil humi dewgal ngal walla teskii badgol maggal, walla so jonaado makko, pirtugol dewgal ngal ina waawi jaŋteede :

- 1° ***Sabu calogol gooto e resndirbe bee, so tawii jabgol gooto e resndirbe bee hebiraa ko e yaggeende, walla firtiraa ko e juumre ;***
- 2° ***Sabu waasde rokkirde yamiroore besngu ;***
- 3° ***Sabu waasde timminde teje cellinooje dewgal, so tawii resndiroobe bee mbaadiino dum sardi cellingol dewgal hakkunde mumen ;***
- 4° ***Maayreede gorko oo ;***
- 5° ***Sabu rafi bondo mo safrotaako, so tawii ko gorko oo teyi suudi dum e sahaa nde be ndesndirta ndee ».***

Jubbannde e kuulal 139 :

« Udditde naatande ñaawoore

Darnde pirtugol jeyi dum :

- 1° ***Tawa gooto e resndirbe bee pellital mum ina ñakki laabde ;***
- 2° ***So yamiroore koreeji ñakkii, e oon mo nganndu-daa jabiino walla desdo katojinnoodo e ngool jabgol ;***
- 3° ***E debbo, mo yobaaka teje mum haa timmi walla maayreede gorko oo ;***
- 4° ***Hay jokkorgal gootal gorko araaka rafi bondo, mo safrotaako ».***

Jubbannde e kuulal 140 :

« diiwugol dabbaande ñaawoore

Kala gollal pirtowal, nattat jabeede :

- 1° Sabu wasde weleede, so be nguurdii fotde lebbi jeegom, gila nde gorko oo hebi wellitaare mum timmunde, walla o goongdini juumre makko ;*
- 2° Sabu wasde hebde yamiroore koreeji, nde dewgal ngal jabaa haa laabti walla e haala, ummoraade e oon mo jabgol mum joggi walla so tawii oon, ko buri keewal gorko, joodiima ko buri hitaande etee omo humpitinoo dewgal ngal, walla tawa, e sakket, so tawii gorko oo ina jogii duubi 18 timmudī haa njahdi e naange, tee meedaa naamnditaade.*
- 3° So tawii gorko oo ko maayraado walla gooto e resndirbe bee suudii rafi bondo, mo safrotaako mo wondi, e so tawii be ndesndirii fotde hitaande fawnde ».*

Faccirooji : Sababuuji e batteeji pirtugol dewgal ina njoji anndude. Kuule 138, 139 e 140 ko kamum'en ndotti sardiiji pirtugol. Ede labbina hol jogiido hakke naamndaade ngool pirtugol, haa e sardiyeeki di ngool pirtugol fotani muk haalireede. Yeru burdo maantinaade ko maayreede gorko walla rafi mo safrotaako so hebi gooto e resndirbe bee. Caggal nde dewgal wadaa, resndirbe bee tinni rafi walla maayreede, tee dewgal ngal daayaaka, caggal hitaande, caggal nde feefi gooto e mabbe ina jogii rafi walla gorko oo ko maayraado, pirtugol ngal waawaa laataade.

Alaa e sago tesko-den daaygol dewgal baawngol wonde ella tagoodi walla jikku kawraado, kono ko waawi addude daaygol ngol tigiirigi, ko maa wooda enteree keeriido, mo dum toddii, yimbe fotbe daraade e ngool daaygol ko dottaabe, yimbe be nganndu-daa bee be kaa doo haala doftanaaka. Been ngoni yimbe be kuulal 130 ngal tuugnorgal besngu.

Jubbannde kuulal 141 :

« Daaygol dewgam laabtungol

No sifaa dewgal ngal gal waawi siforaade fof, daaygol maggal ina foti haaleede e :

- 1° So ngal wadaa ko e ko aldaa e weleede e gooto e resndirbe bee;*
- 2° So tawii resndirbe bee ceeraani njogoram;*
- 3° So tawii gooto e mabbe yontaani naatde hodannde, e dow luuteede ko ina hada duum;*
- 4° So tawii resndirbe bee jiidigal mumen ina baddii haa no feewi, walla gaadondiral kaadowal dewgal hakkunde mabbe;*
- 5° So tawii debbo oo ina wonnoo e dewgal tawi ceergal yanaano;*
- 6° Tawagorko oo waawde wadde dewgal kesal, tuugaade e sardiiji kuulal 133 ».*

Jubbannde e kuulal 142 :

« Udditgol sariya e gantingol

Gummanogol daaygol tuugaade e sardiiji kuulal bennungal ngal, ina waawi tabitineede tuugaade e:

- E resndirbe bee e koye mumen;*
- E kala neddo jogiido heen enteree;*
- E Jaagorgal ngal, e nder resndirbe bee.*

Gantingol ngol winndetaake.

So tawii gollal ngal tuugii ko e dewgal badnongal ko adii, gooto e resndirbe bee, walla wakileebe mum, haali fotde waawde firteede dewgal ngal, pirtugol maggal walla cellingol ngol joodante, caggal nde desndiraado goddo anndinaa, kamum walla koreeji mum.

So tawii gooto e resndirbe bee duubi naatgol mum hodannde timmaano tawo, daaygol waawata haaleede tan ko caggal nde o hebi diin duubi, walla caggal nde debbo oo hebtii walla tawa ko debbo oo e hoore mum ummini haala kaa, yettini dum laamu.

E kala sifaa baawdo wonde, daaygol ina waawi udditeede ».

Jubbannde kuulal 144 :

« Puddogol batteeji

**Dewgal daayangal ina wada batteeji, hono no so ngal sellinano
nii, haa ñande pirtugol maggal yani, ngal teskaama pirtangal e
ndeen ñalaande.**

**Deen pellitte luutndotaako cellugol dewgal kesal badangal ko adii
pirtugol.**

**Ko yowitii e dañe, ceertugol batteeji mum bamoyi ko gila nde
ñagondiral wadnoo ; ko e ñalawma mo fotdeejii dii fof mbaadaa oo,
ko ndeen tan luutndaare ndee hollitsee tuugaade e kuulal 143 ».**

Firooji : Daaygol ngol ruttantaake, ceertugol e baawngol ruttaneede ngol,
ina waawi haalde heen kala neddo, mo dum woni haaju mum, yeru Jaagorgal
kalfinaangal, e nguurdam resndirbe. Badal daaygol winndetaake. Sardiyeeji
daaygol dewgal ngol ruttantaake ko ko keertinaa e kuulal 141 ina teskii fannuuji
6 : waasde weleede, waasde be seertude njogoram, pamdugol duubu gooto
e mabbe, dewgal do haanaan to jiidigal, nawlondirde worbe, kam e ñaaygol
subngo yummiraagu.

3. Jubbannde teskinde e ceergal

Jubbannde e kuulal 166 (Sababuuji ceergal) :

**« Ceergal waawi dum tayde ko ... sabu poñgol woppa besgu mum
walla galle jom galle mum ; sabu bittineede, wadeede ko burti,
garjineede walla yatteeede yattooje bonde haa gondigal mabbe
natta aabnaade ... »**

Faccirooji : Sababuuji ceergal di sariya lelni e duugnorde besngu ina jeyaa
heen ko arata doo koo :

- › Sabu waasde yiyeede gooto e resndirbe bee ;
- › Sabu fijirde gooto e mabbe;
- › Sabu faweede sariya kersiniido;
- › Sabu welsindaare debbo oo gorko mum;
- › Sabu salaade gooto e mabbe huuɓnude aadiiji di waddanoo
e sahaa kumal ;
- › Sabu goppugol besngu mum walla galle jom galle mum ;
- › Sabu bittineede, wadeede ko burti, garjineede walla yatteeede
yattooje bonde haa gondigal mabbe natta aabnaade
- › Sabu dimaridgol laabtungol, ngo doktor seeditii ;
- › Sabu rafi bondo, mo safrotaako, jiytaado e sahnga desndiral ;
- › Waasde jiidude be jikku, haa dewgal hakkunde mabbe waasde
waawde aabnaade. »

Jubbannde e kuulal 168 tayre 3 (Darnde ñaawoowo) :

**« ...Omo waawi, sakket fof, rokkude yamiroore tawo, so tawii ina
heñoraa, gorko oo e dañe hodorde seertunde, o yetta pellitte
cabborde ko yowitii e sukaabe bee... »**

Faccirooji : E ko buri heewde e sahaaji nafaore cukalel ngel, so yeewaama,
heewi halfineede ko neene mum. O waasa halfineede oon tan ko tawa so
duum wadaama duum ina garjina ngel walla aaydina nehdi maggel.

Jubbannde e kuulal 178 (Guurnugol ceekngol aada e baddiidi toppitogol):

« E sahaa nde gorko o jabanaa ceergal, sabu waasde jiidude jikku walla sabu rafi bondo, mo safrotaako, kebtiido debbo oo, baddfogol toppitogol wonata nguura parlinaaka hono no wiyraa e rogere II eftere IV, endee doo tuugnorde besngu ».

Faccirooji : Ko haalaa doo e ngal doo kuulal e toddii ko gorko, kebdo yamiroore ceergal sabu debbo oo waasde dum cellal walla wonde dum caftudo faamondirde. E ndii doo mbaydi, ñaawoowo oo ina foti rokkude ko goonga nii goonga gorko oo, kono baddiidi jogogol pawinoodi e gorko oo, sabu dewgal, wonata ko baddiidi nguura, di ñaawoowo oo hiisotoo tuugaade e njobdi gorko oo.

B. Jubbande teskinde e jibinannde

Jubbannde e kuulal 155 : Baddiidi resndirbe (jinnaabe)

« Dewgal ina rokka besngu ndagiingu. Resndirbe ngaadondirtu, e dewgal mumen, baddfogol mumen ñammingol, toppitaade, nehde, e janninginde sukaabe mumen. Sardiyeji baddiidi toppitogol mumen lelnaa ko e donje dewgal e Deftere VI, Rogere 1, e ndee doo tuugnorde besngu »

Jubbannde e kuulal 4 (Biy haram) :

« Biy haram jogotoo ko yettoode neene mum. So baaba makko hebtinii mo, o jogoo yettoode mum ... »

Faccirooji : Hannde ina weebani yimbe anndude baaba mum suka so rewaama e teste A.D.N. Ko e ballitorde de ñaawoowo wallitortoo so jibri wadii, haa waawee anndeede jinnaado gorko cukalel ngel, kadi jinnaado oo fawee baddiidi nguura, toppitogol, nehdi e janje waddiinde e suka oo, caggal nde anndaa gondo jinnaado makko.

II. Lelnande sariya jowitiide e jojjandi dawrugol : sariya potal rewbe e worbe

Hono no haalada e nder pellital wadtorde darnde rewbe e nder dawrugol, to Batu Kuuftidingu Ngenndiiji Denndudi, e lewru deesambar 2011, e diiwaan baawdo wonde fof e winndere ndee, « *rewbe ina luutaa no feewi e nder weeyo dawrugol, sahaaji keewdi tawa ko pellitte sariya ngoni sabaabu majjum, aadaaji, jikkuuji, sabu lesdingol ndewaagu, sabu jogaade be tolno lesdudo e janje, be ngalaa safaara, etee ko kambe baasal buri tampride e worbe* ».

E dow duum, leydi Senegaal, sabu yenaneede bamtaare waawa tabitde e luuteede darnde rewbe timmunde, haa e waasde wadtorde ngoyajji mumen, e yeeso kala tolnooji yettugol pellitte, paandaale potal, bamtaare duumiinde e jam mbaawataa doganeede, kebee. E dow duum, ciifgol sariya potal laataniima laamu nguu no woodde mo ko ko waddii.

A. Jubbande potde teskeede e sariya potal

Sariya t° 2010-11 mo 28 lewru mee 2010 jubbindo potndugol ngol alaa duttal hakkunde debbo e gorko wootaama to Batirdu Ngenndiiru, ñande 14 lewru mee, hitaande 2010, refti heen Senaa p le ñande, 19 lewru mee, 2010, siifi dum ko Mawdo Leydi, o saakta to jaaynde ngenndi, e t° 6544 nde 4 settaambar, hitaande, 2010.

Jubbannde e kuulal 1 :

« Potal rip debbo e gorko ko ko farlaa e Senegaal e nder denndaangal gollorde walla feccere e majje de yimbe mumen cubtete. »

Faccirooji : Potal rip noddii ko goodal goodngal wala potngal woodde e keewal ngal worbe e rewbe poti e nder batirde, yetteteede pellitte, jowitiide e nguurndam ngenndi. E mbaydi ngoŋndi, duum firi jiydube tergal fof, ko kaŋumen potata keewal e ngola cirol (dewol walla gorol).

Gollorde potndooje subtetebe kannje ngoni nokkuuji do pellite laamu yettete, tawi kadi kuubal joodaniibe be yettiraa ko e subngo.

Gollorde de subngo feccere deen ngoni gollorde, de feccere e yimbe mumen subaa, feccere heddiinde ndee todfaa.

Subngo ko todfogol ummoraade e woote fiilooobe, joodaniibe (neddo, goomu walla lannda) joodantoobe be walla wonoobe e gollorde e innde mabbe.

Ndee doo winndannde sakkitiinde ko kayre woni winndannde yummaare e sariya potal dewol e gorol. Faandaare kuulal ngal ko fotndude rewbe e worbe e golle dawrugol.

O tobbi ko doo e dumunna dabbo fotndude debbo e gorko, sabu faandaare ndee ko habaade burondiral hakkunde mabbe, gila e joodogol to galleeji batirdi haa e galleeji jobooji.

Ndee do winndannde nafata ko lelnude aadi jiiilgol laamu, jogiido paandale fiawndude e e daawal juutngal fiawndude paltoor hakkunde dewol e gorol.

Jubbannde e kuulal 2 :

« doggi subtetebe bee rewbe bee e wore ee ko ko lomlomtondiraa.

So tawii doggol ngol ko kaami, potal ngal abbitoo ko e limre lesre kaamnde ndee.

Doggi subetebe ko doftaade sardiiji dii so duum alaa, ede mbaawi waasde jabeede. »

Faccirooji : Doggi lomlomtondirooji ; e nder doggol subetebe jillondorngol rewbe e worbe, keewal subetebe worbe e keewal subetebe rewbe foti fotde, tawa ina lomtondira : subetebe dido be njogoram ngootam mbaawataa reggondirde.

So doggi dii lelnaama e mbaydi lomlondiral, doo sariyaa rokkat rewbe bee e worbe bee fartaŋgeji gooti e wonde subaabe. Baddogol lomlomdirde doggi dii, ko duum hadata worbe bee ardineede e keewal, rewbe bee keednee caggal doggol, tawa so be ngoodii yetteede ne be keewoytaa. Tuugaade e ndee doo lower, doggi dii poti ko fotndude keewal mabbe kadi lomlomtondira be, tawa kadi keewal winndiibe rewbe e keewal winndiibe dorbr fotata rip.

So doggol ngol kaamii, limoore ndee beydetee ko e sakkitiinde teelnde wonde les mum ndee.

To bannge konngol « waasde jabeede », ngol waddintu lanndaaji dawrugol dii e doftaade luwaa so edi njidi jeyeede e subngooji hee. E dow duum, kala doggol ngol doftaaki deggondiral : debbo / gorko / debbo walla gorko / debbo / gorko, ko doon e doon ngool doggol joŋetee.

Ndee doo winndannde ko nde jukunnde tabitingol luwaa potal debbo e gorko e nder gollorde laamu.

Jubbannde e kuulal 3 :

« Sardiyeeji tabitingol ko ko pira, labbinaa e dekere »

Faccirooji : Dekere; pellital tabitingol e mbaydi kuubtidinndi walla keeraniindi neddo ciifaande fpti wonii ko Hooreejo leydi walla tawa ko Hooreejo Jaagorde siifi. Ngal doo kuulal, faanditii ko tiidinde sardi potal, binndaado e kuulal gadanal.

Jubbannde e kuulal 4 :

« oo doo e dekereji tabitingol mum ko ko disetee e tuugnorgal woote »

Faccirooji : Dekereji tabingol faandaare mumen ko labbinde sardiiji tabitingol luwaa oo.

B. Jubbande teskinde e dekere tabitingol

Luwaa jowitiido e potal debbo e gorko, todfii ko dekere tabitingol, oon woni dekere t°2011-819 dekere t° 2011-819 mo 16 suyej 2011 paytudo e tabitingol luwaa doosdinoowo tabitingol Potat wellet Gorko e Debbo, haa e naattingol mum e nder tuugnorgal woote.

Jubbannde e kuulal gadanal :

« Tuugaade e luwaa t° 2010-11 mo 28 lewru mee, hitaande 2010, doosdindo potal rip Debbo e Gorko e nder denndaangal gollorde tawa ko potal wellet walla feccere, wonande gollorde gooteede, doggi subeteebe e subngooji e nder deen gollorde woni e majji ko lomlomtondiral debbo e gorko, so duum alaa joomumen ina mbaawi yoweede ».

Faccirooji : Ngam rokkude jimme luwaa e Potal dewol e gorol, tabitdo, laabdo cer, loowdi ngal doo kuulal ina wadtor, doftaade doftogol timmungol potal dewol e gorol, so duum alaa, ina waawi doggol ngol waasa jabeede.

Jubbannde e kuulal 2 :

Gollorde cubtotoode e kuubal walla feccere e subeteebe ko :

- *Diisndeteebe diiwaan, diisndeteebe cahe e be dowri kañum e Jiilirde e Goomuujji ;*
- *Senat, Yiilirde mum e goomuujji mum;*
- *Batirde ngenndiire, Yiilirde mum e Goomuujji mum,*
- *Yiilirde Konngere Laamu;*
- *Yiilirde Diisnordu Faggudu e Renndo e Goomuujji mum.*

Wonande kala posto senateer, nelaado suudu sardiiji, walla diisndo jahdo, lomto mum ko jiidude e njogoram.

E doggi wootanteebe bee, ina foti wadeede heen ko joomum woni, anndee so debbo walla gorko.

Faccirooji : Ngal kuulal todfii e ko heertii ko fannu tabitingol luwaa towa ina todforo heen gollorde dee. Omo heertina mbaawkaaji potal, been ngoni diisneteebe diiwanuujji, gure e be dowri, gollorde mumen e goomuujji mumen, Paarlamaa, yiilirde mum e goomuujji mum, yiilirde konngere Paarlamaa, yiilirde Diisndordu Faggudu e Renndo e tumbudi mum.

Ko woni tan, loowdi kaalaandi dow doo ndii endi foti wayleede tuugaade e baylitte jowitiide e:

- › E gittugol Senaa;
- › E gittugol Diisnordu Faggu e Renndo haa e Cosgol DiisnorduFaggudu Renndo e Taariindi haa e Diisnordu Rowrowru Renndo ;
- › Haa e tabitingol Taaba III Berogol diiwanuujji, tuugaade e jabgol luwaa mo t° 2013-10 mo 28 lewru deesammar, hitaande 2013 jowitiido e Tuugnorgal Kuuftidindangal Renndooji Dowri, baylaado, momtudo Diisndo diiwaniwo wadti deppartemaa renndo nokkuure rokki hakke Renndo naattondirngo.

Jubbannde e kuulal 3 :

« Luwaa lelnaado pawaado e kala lannda dawrugol kebtinaado, kawtal lanndaaji dawrugol haa e denndaangal doggi birgoobe wellitiibe.

Kuual doggi di lannda fof addi, walla kawtal lanndaaji walla birgoowo bellitiido, femmintu keewal birgoobe worbe e worbe fotbe fiileede.

So keewal birgoobe kaamii, potal ngal fotndetee ko e keewal peccotoongal ngonngall les ngal.

E kala woote, lanndaaji dawrugol kawte lanndaaji haa e doggi birgoobe wellelbe ina waddii e mumen subtaade keewal rewbe e worbe potngal, duum ko wonande denndaangal doggi »

Faccirooji : Hono no dee doo winndande nii, kuule jowitiide e potal ko naattinaade e luwaa mo t° 2012-01 mo 03 Jamwiyee 2012, momtaama lomtinaa luwaa mo tonngoode ° 92- 16 mo 15 feebariyee, hitaande 1992, jowitiido e Tuugnorgal Woote (Senngo woote depiteeji ko ko waylaa). Yettiitaa e luwaa mo t° 2014-18 mo du 15 abriil 2014 momtaado lomtinaa luwaa mo t° 2012-01 jowitiido e Tuugnorgal woote (senngo woote deppiteeji ko ko waylaa).

E hitaande 2016, caggal cosgol Diisnordu Toowndu Renndooji Nokkuuji, Batirdu ngenndiiru jabii luwaa yummaajo mo t° 2016-18 bayludo Tuugnorgal woote ngam cubogol diisndeteebe rowrowbe ko yowitii fiileteebe. E oo ñalawma, ko ñuri joggude e kuule jowitiide e Potal e ñekki walla e ñurndiral wootanteebe, ñuum ñisettee ko e Tuugnorgal subeteebe e nder, fawaade e kuule jeenayi garooje doo ñee : L143, L173, L193, L210, L224, L241, LO190-3, LO190-15, R84.

Ko wattindii doo koo, luwaa t° 2018-22 mo 04 lewru suliyye, hitaande 2018 jowitiido e juurnitogol Tuugnorgal woote, oon ne yettii ngaal doosgal ppotal, e nder kuulal 145 e ngaal tuugnorgal.

Ngam jimmolinde haa laabta luwaa potal ngal doo kuulal ko ñaringal e wootidinde sariya gooddo oo.

Oo doo luwaa Potal, omo uddita ayaawo heso e nder njubbudi gefe leydi etee ngal wallit tigiirgi lakkitaare debbo e yellitogol.

III. Saediyeeji jowitiidi e waawande debbo hoore mum

Ina hawraa e renndooji ñii fof wonde nehdi galle waññii ko e yummiraado e baabiraado fof. Ljinnaaabe ina poti nehdude, ndeen noon bibbe mumen, ndaranoo neema mumen. Neñño, gaa gaa debbo walla gorko, ina jogii hakke e jogaade jeyi keeraniido ñum haa e hisnude ñaŋe mum. Sariya lelnaado oo omo aldiri pellitte yettaade ngam semmbinde joggandi rewbe, Teenji noon ko yowitii e joggandi liggeey, kubbe hono lempoo, kisal renndo, kebgol fooftere, haa ee jeyi leydi e hakke huutoraade ndi

A. Jubbande teskinde e joggandi liggeey, njobdi lempoo, joggandi kisal renndo, haa e kebgol fooftere

Cañsañol leydi Senegaal eewnii ko potal e liggeey hakkunde rewbe e worbe. Oo doo sardi potal omo tawee e binndande keewde jubbaade paytude e liggeey yimbe laamu haa e liggeyaaji goddi ñi ngonaa ñi laamu. Ina tawee toon kadi binndande jubbaade jowitiide e bañdogol lempooji liggotoobe. Deen binndande toññii ko : Tuugnorgal liggeey, Tuugnorgal Kisal Renndo e Tuugnorgal kuubtidinngal kubbe.

Jubbannde e kuulal 25 tayre 2 ngal cañsañol :

**«Kala sifaa burnugol gorko e dow debbo e fannu liggeey,
njobdi e lempoo walla kubbal ko ko hadaa....»**

Faccirooji : Naatnugol potndugol lempooji e nder luwaa mo 2008-01 mo ñande 8 lewru samwiyee, hitaande 2008 arii tabitinde sardi potal e ko yowitii e lempoo taweteedo e kuulal 25, ngal Cañsañol men.

Jubbannde kuulal L143, ngal tuugnorgal golle :

« Nde debbo jibini ndee, tawi ngool jibingol hay so dartinii golle wonaa ko ina dartina piibondiral waddaa e liggeey mum, ko duum wadi debbo fof ina jogii jogii hakke e yowde golle mum fotde jonte sappo e naya deggondirde, heen jeetati ko ko adii kebtogol makko. Ngool dartingol golle ina waawi beydeede fotde so tawii omo wondi e rafi mo ceedtaado, tawi sabaabu majjum ko reedu nduu walla narwugol ngol (...) »

Jubbannde kuulal L. 144 ngal tuugnorgal golle :

« E sahaa daawal lebbi sappo e joyi, ummaade e nde suka oo jibinaa ndee, yummiraado oo ina jogii hakke e fooftere e sahaa muyningol. Kuubal daawal pooftogol makko ina waawi burde waktu e nder ñalawma golle ... ».

Jubbannde e kuulal 1 Tuugnorgal Kisal renndo :

« Yubbinaama kisal renndo daraniingal liggotoobe yobeteebe hebtinaabe e Tuugnorgal golle... »

Jubbannde e kuulal 2 Tuugnorgal Kisal renndo :

« moyfingol majjum halfinaa dum ko galleeji laamu jahruufi mbaylaandi e njulaagu, ganndiraado Booñ Kisal renndo »

Jubbannde kuulal 6 Tuugnorgal kisal renndo :

« teskorteer jogiido kalifaandi e suka ko oon joganiido mo e sifaa kuubal, e mbaydi ñiibndi hodorde suka, ñaamdu mum, boorneteeri mum e nehdi mum.

Ko woni tan, debbo liggotoodo tesketaake defaare sukaabe be dañi e dewgal ko e mum fawii, so wonaa noon tawa denndidiido makko oo liggaaki liggeey mo fannorii baddo njobdi. »

Jubbannde e kuulal 7, Tuugnorgal Kisal renndo :

« udditanaa hebde ballal besngu ummoraade e laamu ko sukaabe wonbe e les njiimaadi liggotoodo jobeteedo jeyaado e bee golloobe : »

Jubbannde Kuulal 15 Tuugnorgal Kisal renndo :

« Jojjandi ballal ko adii jibingol mum, wonande debbo mo jom galle mum yobetee e laamu, haa e kala debbo liggotoodo mo resaaka haa e debbo desaado mo jom galle mum liggaaki liggeey laamu... ».

Jubbannde kuulal 21 Tuugnorgal Kisaal renndo :

« Liggotoodo fof ina heba ballal laamu e sukaabe wonbe e les njiimaandi mum ... »

Faccirooji : E sifaa kuubal, Tuugnorgal besngu e Tuugnorgal liggeey e Tuugnorgal Kisal renndo, ina ndokka liggotoobe jeyaabe e duum ndeenka timmuka. Kaan ndeenka ina todfii worbe, ina todfi rewbe ne. Kono, gaa gaa ndeenka todfiika liggotoobe bee e sifaa kuubal, Tuugnorde didi biyaade dee ina moofti lelnande jahdude e ngonka keeriika mbaawka hebtaade rewbe Eden mbaawi limtude e lelnande deenoije jojjandi debbo :

- › Hadde mo riweede e sahaa nde o woni koriido ndee (ligginoowo mo waawaa firtude aadi liggondiral hakkunde mum e debbo oo e oon sahaa) ;

- › Waawde ummaade e gollorde makko e sahaa korogol makko ko aldaa e rewde e laabi kebirdi yamiroore goowadi wadeede ;
- › Hakke hebde foftere caggal jibingol (fotde jonte sappo e nayi omo jogii hakke fooftaade dumen tawa njobdi makko ummottoo ko to boofi kisal renndo) ;
- › Baylugol waktuuji golleteedi (Yummiraado ina jogii hakke fooftaade waktu ngam muyninde) ;
- › Mballudi kaalis ummoraade e Boofi Kisal Renndo (Ballal yummiraado oo e tigguyel ngel, tawa ko ballal duusowal besngu) ;
- › Ballal safaara yummiraado oo e binngel mum (ballal ngal yowitii ko e rewindo callal ummoraade e boofi Kisal Renndo e sahaa nde debbo oo woni reedu ndee) ;
- › Ngañaaari ñalawma beydotoodo e koyse hitaande so omo jogii sukaabe be timminaani tawo duubi 18 ;

Efen poti beydude e dee pellite fof, hakke makko e hebde mbarjitaari besngu, so tawii ko kanko gaddii nguurndam sukaabe bee (yeew kuule 152 e 277, de Tuugnorgal besngu).

Jubbande e Kuulal 174, ngal Tuugnorgal kuubtidinngal kubbe :

« ... *Pecce potde hiiseede ngam tabitinde gustugol kubbal e ko yowitii e teddeendi galle ina joofaa e 1 e ngal doo kuulal, dottiraa hono nii :*

- *surga, ceerdo walla maayraado debbo mum, mo alaa sukaabe be defii : 1*
- *Desdo mo alaa sukaabe be defii : 1,5*
- *Surga walla ceerdo jogiido cukalele gootel ngel defii :1,5 »*

Faccirooji : Dum woni pellite yettaade haa mballudi kaalis waawa fotde hakkunde rewbe e worbe. Debbo, tawde ko joboowo kubbal (lempoo), ina foti yobde lempooji mum tawde wonii omo jogii dañirde e leydi Senegaal gummotoode e golle jeñtinooje. Ngaal gollal ina waawi wonde liggeey jobeteedo lewru, golle njobdi, kasdi, hono luwaas (leydi walla galle), njulaagu, ndema mbaylaandi walla kaalis liggotoodo (mooftal banke, peccogol e ngartam kaalis...) walla goddum ko nanndi heen.

Tuugnorgal kuubtidinngal Kubbe addii e Senegaal siñcannde mawnde to bange : Potal hiisa lempoo.

Ko adii gargol oo do luwaa debo joboowo lempoo fawanoo e makko ko gefal so tawii o resaaka, gefal e feccere so tawii ko o desaafo, tawa hiisaaka e duum teddeendi besngu, ndi nganndu-ɗaa omo dikkondira e mum, abu tan waasde mo teskeede mawfo galle to bange njobdi kubbal. Kuulal 174, ngal luwaa hitaande 2012 artii saattaade ndeen njakkere nuundal e dow waftude biɗfo oo e defaare yummum to bange lempoo.

Nii woni, yommiraado oo tottaa pecce potde e de baabiraado oo, duum woni feccere gefal biɗfo oo (0,5). Duum woni jooni suka oo defii lempoo makko ko jinnaabe makko (yummiraado e baabiraado) ha o daña duubi 26, so o janngoowo.

Jubbande e kuulal L1, ngal tuugnorgal njobdi foftere besngu leydi e koninkooɓe :

« *La paasiyoŋ ko njobdi kaalis keeriindo, nduumotoondi e njuuteendi nguurndam ndi liggantooɓe laamu mawbe haa e koninkooɓe, caggal nde maayi, ronoobe mabbe be sariya toddii, tuugaade e golle de be ngollii, ha be kebi foftere mabbe e golle mabbe ... »*

Jubbande e kuulal L2, ngal tuugnorgal, ngal yobetee siwil'en e koninkooobe wonbe e fooftere :

« *Jogii joggandi e hebde lelnande ngal doo tuugnorgal ko :*

- 1° *liggantoobe laamu mawbe tawa ko siwileebe, be dii luwaaji tabitintee e mumen t° 83-634, nde 13, lewru suliyee 1983 jowitiidi e joggandi e baddiidi liggantoobe laamu mawbe e t° 84-16, nde 11, lewru samwiye 1984, yowitiinde e lelnande doosde jowitiide e njubbudi liggorde liggantoobe laamu, jowitiide e tiitoode I e II, mo doosde kuubtinde toddiide liggatoobe laamu rowrowbe ;*
- 2° *majistraaji daraniidi sariya ;*
- 3° *Koninkooobe jogiibe tolnooji fof, jogiibe ngonka koninkooobe ñiibbe, walla wonbe heen haa burtini happu mo potnoo heen wonde, sabu waddeede pibondiral haa e koninkooobe yettiraabe bamtude golle e ummannde heeriinde, walla e fannu kebogol ;*
- 4° *jom galleeji mabbe dadbe walla baayeebe ».*

Faccirooji : Laamu Senegaal yetti pellitte tiidde ko fayti e potal rewbe e worbe e nder gollorde. So goonga, potndugol debbo e gorko to bannge kebgol alateret, njobdi alateret ndii jom suudu oojom galle oo fof ina keba ndi.

Ko woni tan, eden poti teskaade waasde waawde gorko oo waawde hebde alateret so tawii debbo maayraado oo jogii ko bidde gooto. Bidde jahroowo e duubi 21 wersantaake pansiyon, kono jahroowo e duubi 18, oon fof e hellifeede, ina heba pansiyon tawde ina jokki janje. Kono, e yeru to bannge ngartam kubbal, ngañari pecce ina yobee suka janngoowo dude hakkundeeje walla janngoowo janje toownde, doon haa nde dañoyi duubi 26 fof.

Ina moyfa kadi teenntinee wonde waasde hiisaade denndingol alateret sukaabe baayeebe, ina wona sabaabu haa suka baaye mo yummum e baaa mum liggotonoo, hebata tan ko paansiyon gooto, hono njobdi ngootiri, burndi mawnude ndii.

So goonga, piye gooto e jinnaabe bee waasete, buri waawde waaseede noon ko de yumiraado oo, sabu tawta ko kanko burnoo famdude ko yobetee e sahaa nde o liggotonoo ndee.

B. Jubbande teskinde jowitiide e jeyi e hakke e dañde leydi

Jubbande e kuulal 15 gittangal e cañsañol wiya ko :

« *joggandi jeyal gaddii dum ko ngol doo cañsañol ... Debbo e gorko fof ina njogii joggandi e dañal haa e jeyi e nder sardiyeegi di sariya oo dotti ».*

Jubbande e kuulal 19 cañsañol:

« *debbo ina foti jogaade dañal mum hono no jom galle nih. O mo foti jogaade fotde kisnugol keeringol ngalu makko ».*

Faccirooji : Rewbe ina njogii gollal maantiniingal e nder ndema, dum anndinta mo faayiida mo kuulal 15 rokki be e cañsañol ngol, potngal jokkondireede e kuulal 19 peññingal kisnugol ngaluuji mabbe keeringol tawa ko debbo. Rewbe ina jogii geɗal mbaɗngal faayiida to bannge golle e nder dañirde ndemanteeje besnguuji.

Binndande paytude e kisnugol leydeele ngenndi, tuugnaade e sariya laawɗinaado mo tonngoode 64-46 ñande 17 Soye 1964, paytudo e jeyi ngenndi e ciynugol jamirooje mum e sariya mo tonngoode 2011-07 ñande 30 Mars 2011 laawɗindo jeygol leydi ngalaa hay yawu walla heedi-heeda gooto e ko fayti e kebgol e juurnitagol walla koolkisagol leydi hakkunde worbe e rewbe.

2

Binndande ngenndiyankooje
paayodinɗe ngam hoolaade
nehdi sariya ndool-ndoolaagu
pawiingu e askino :
ndoolndoolaagu
mbadaangu e rewbe

I. Ndeenka e nehdi sariiya e ñaawoore laawdinaande e ndool-ndoolaagu pawingu e askino

Alay e sago teerjinee wonde nehdi sariiya e forsooji e loruuji badaadi e rewbe ko kiisdi e Senegaal, ko fayti e juumre teyaande faytunde e piyle e gaañande teyaade badaade e debbo/walla e keeriindi miskinaagal tuugaade e cowagol makko walla e duubi makko keewdi. E dii doo ngonkaaji, woppeede ina reenee e siyngol ko fawaa e dow mum koo wonaa ko yamiraa e laawol sariiya.

A. Jubbande potde teskeede e faccirooji paytudi e fitinaaji e baawnugol di rewbe mbadetee

Jubbande e kuulal 294 alinea 2 et alinea 3 :

« ... So tawii fitinaaji walla toñanngeeeji keertinaadi doo di mbadiino walla njaniino e debbo walla neddo goddo keeriido doofoolo fawaade e ngonka makko cowagol, walla e keewal makko duubi walla e ngonka cellal makko ... ».

Faccirooji : ngal doo kuulal nana e nder e sariiya ñaawoore, e nder deftere 3 Tiitoondee 3 Tayfe 1 rogere 2 wiyeteende walla inniraande « *gaañande e piyle de teerjinaaka, warngo walla warngooji goddi e bonanndeeeji teyaadi* ». Dum iwi ko e ngaal kuulal wonde juumre piyle e gaañaaande teyaade nehngo mum ko sokeede walla uddeede hitaande haa e duubi 5 e yobde alamaan 30 000F haa e 150.000 FCFA.

Kaalaten doo ko piyle e gaañande teyaade kala nde neddo fiyi neddo walla gaañi neddo goddo. Ina foti anndeede wonde yimbe dido bee ngonaa renndube, juumre ndee ina waawi feñfineede e sahaa nde gaañande dee cabobinaa e neddo e ko waawi wonde iwidi walla sabaabu majje fof.

Bannge keddiido paayodindo oo ko gollal jarlitagol neddo sariyanke o. Oon doon ina foti wafde gollal ngal e anniya. Ko dum juumre anniyaande teyaande kono nde wonaa juumre wafnde e waasde nde reentaade.

Juumre piyle e gaañande teyaade ina walla e fawde kuugal e lebte banndu badaade e teyre.

Ngaal doon pellital ina wadtori dum so tawii ngal yanii e debbo, baddo dum oo waawataa dañde wellitaare hono (sirsi).

Wellitaare hono sirsi ko pellital ngal nganndu-ɗaa neddo pawaado kuugal oo tabitintaa no haanirta nih kuugal pawangal e mum ngal. Goonga e goonga, dum hollirta ko newaare walla yaafuya ñaawannde fawaande e neddo oo ...

To bannge goddo, so tawii piyle e gaañande dee ngaddii taygol tergal walla hadii neddo oo huutoraade gootal e terde mum walla dawande godde duumotoode, baddo bonannde ndee ma nehe nehdi sokngo ko ina wonaa duubi 5 haa e 10 e njobdi alamaan fotde 20.000 F CFA haa e 200.000 F CFA. Ko duum woni kuugal kiisngal ngal sariyanke fawata e won e sifaaji lebte badaade e rewbe.

Jubbande e kuulal 297 e 297 dimmo alinea 1 :

« Nehdi sariiya pawindi e juumre e baasgol taweede sirsi ngam CBV e dow jom galle walla jiimaado ko (hitaande 1 haa 5 duubi sokngo, e alamaan 50.000F haa e 500.000 F CFA e waasde taweede sirsi) ».

Faccirooji : Ngal doon kuulal e ngal wadtoraa so tawii jom galle oo tabitini CBV dii. E nder oon sahaa, baddo bonannde oo maa nehe nehdi sokngo hitaande haa e duubi 5 e alamaan 50 000F haa 500 000F.

Pellital sardiyanke fawde e neddo kuugal pawingal e lebte dewngal e duum kadi ina labbinaa no haanirta nih. Ko fayti e hajja besngu ko dee doo gede ngonata sabaabu ceergal.

Ko e nder ndii mbaydi ngootiri kuulal 297 wadtori mbele kuugal ngal ina wona e kala sahaa nannga ngal so tawii piyle dee e gaañande dee njani ko e dow yummirabe, ngoongiray goonga walla nehaabe.

To bannge godfo, so tawii diin mbaydijji lebte ngaddani joomum awra mum tayeede walla taygol tergal mum walla kadgol mum huutoraade gootal e terde muudum walla tergal tinowal huunde e banndu mum. Kuugal ngal maa siyne e mum e dummbugol bardo hoore fotde duubi 10 haa e duubi 20. So tawii piyle dee e lebte maantiniide dee mbarii mo, kuugal paweteengal e makko ngal wonata bardo hoore foti dummbuede kaaddi nguurndam mum.

E nder ngal doo kuulal, ina haalee heen liggineede golle muusde e oon sahaa, hannde, e sariiya ñaawoore Senegaal faweede kuugal liggineede golle muusde nattii woodde gila nde luwaa mo tonngoode 2020 –05 e ñande 13 Saawiyyee 2020 wafnde kuugal paytungal e bonannde faytunde e ciifgol. Kuugal jogorngal faweede e oon palaas ko dummbugol bardo hoore.

Jubbannde e kuulal 299 bis :

« Kala ko hebtii awra debbo e bonannde, e ittude gootal e terde makko keewde, e kala ko huutoraa, ina hadaa »

Fawde kuugal e gorko leldiido e debbo taw welaaka ruttii kadi bonni dum sababuunde burde mo asko fof walla heen feccere wootere walla e gede keewde, waasde yiyeede walla e kuutorgal godngal (dummbugol lebbi 6 haa duubi 5, dummbuee dummbungol bardo hoore, kaaddi nguurndam makko so tawii joomum maayii heen).

Faccirooji : Ngal doo pellital kañum e ceedtiide piyle e gaañande belaade jande e debbo de ummii ko e luwaa mo tonngoode n°99-05 ñande 29 saawiyyee 1999 ñaawaado walla gootaado e nder ngonka keeriika, woni mo ndeenka debbo e kabagol kala gede mbayde noon ko wayino leldaade e debbo tawa welaaka.

Kabagol aadaaji baydino haddinde debbo e gede godde paytude e tayde huunde e awra debbo ko dum huunde booynde wonde haaju burdo mawnude daraniibe reende hajjaaji rewbe. Won e nokkuuji e nder leydi hee, halifaabe aadaaji ko saliiibe haa hannde dartinde oo aada ; ko duum addani dum himmude, wafande dum kuugal sariya ngam hadde ngaal gollal.

B. Jubbande potde reeneede e faccirooji paytuufi e juume pawiiide e aadaaji e ndeenka rewbe

Jubbannde e kuulal 300 :

« Nehdi sariiya pawiiindi e wadde walla wiyi ina wonda e cukalel jahrowel e duubi 13 walla resondirde e joomum hono no aada yahri (joomum ina foti dummbuede, sokeede duubi 5 haa e 10). »

Faccirooji : kuulal 300 ngal ñaawoore sariiya senegaal arii wallitde hadde dewngal suka tokooso baggo. Ngal kuulal ari ko riiwtude dewgal suka debbo baggo. Kuulal ngal haalata ko ko fayti e dewgal badangal e aada, hujja besngu senegaal ina dotti duubi di debbo poti resreede, dum noon ngam dadde e ngaal kuulal ngal hujja besngu, won e jinnaabe ina nduttitoo e aada mumen ngam siynude walla tabitinde hono deen dewle. Dum teenjinta ñaawoore fawaande e ngaal kuulal .

E jaati, en mbaawaa wonde e les daliilu aada, lelodaade e cukalel tokosel ngel benndaani. Duum foti ko faweede kuugal, ko dum leldagol e cukalel tokosel ngel benndaani ngel duubi mum keewaani.

Badfo hono ngal doo gollal bonngal ko ko nehete, sokee duubi 5 haa e duubi 10, fawaade e bonannde ndee e duubi bonnangel ngel. Do gede didi ina poti faweede kuugal, heen bannge, dewngal baggal, bannge keddiido oo ko lelodaale e cukalel tokosel.

Jubbannde e kuulal 305 bis :

« Faweede kuugal gonngal sabaabu nde boosnude walla bonnude reedu. Kuulal 2 beydugol juumre ndee to bannge njeeygu walla e dokkirgol gede bonnooje walla kuutorde de nganndu-daa anniyaa heen ko bakkodinde e bonnude reedu. »

Faccirooji : Ina hadaa e sembinde debbo e bonnude walla boosde reedu, walla tottude dum gefe badiraade bonnude dum. Dee golle ko fnaaweteede joomum nehe hay so tawii de ndewaaka haa de mbattini ; hay so tawii bonnugol walla boosgol reedu nduu wonaani walla wadaani. Ko dum daawal jokkotoongal e hujja mo debbo foti jogaade e reende banndu mum.

E nder ndii doo mbaydi ndeenka debbo, sariya laamu Senegaal, ina darii e reende ngaal kuugal e kala semmu walla cadeele baawde ummaade e bonnude reedu e sifaa e yettande dum kuugal lelodiido e debbo tawi wonaa e weleede mum. Heen sahaa, boosnude walla bonnude reedu ina waawi yamireede so tawii nguurndam debbo oo ina faayre.

Jubbannde e kuulal 319 bis :

Pawgol nehdi sariya e neddo sabaabu nde hulbinde (debbo walla e suka debbo tokooso.

Faccirooji : Hulbinde debbo walla cukalel dewel dum firti ko rappinde njuubbudeeje, golle mum, kulbinaali, e konngudi, e binndi walla e cadeele tawa woni sabaabu majjum ko hebde dum e lelnde, tawa neddo oo hebirta mo ko wonde kiliifa e njiimaandi jogii e dow makko. Kaa ngonka kuugal sariya ina fawee e mum, woni dumbeede, sokeede duubi 2 haa e duubi 5 e njobdi alamaan fotde 1.000.000 FCFA haa e 3.000.000 FCFA. So tawii suka debbo oo dañi ko duubi 16 walla ko jaasi dum, kuugal dowrowal ngal haalaama.

Jubbannde e kuulal 323 :

Kuugal paweteengal e makaroyaagal woni jogaade sifaa ganiido, wallude, tawtinde walla suurde e teyre cagaagu e neddo walla jokkondirde tawa ko ko fayti e cagaagu.

Faccirooji : E nder renndo men, eden njija yimbe heewbe wuurbe e ngartameeje cagaagu, rokkude ngaal gollal doole walla wuurtude rewbe e sukaabe rewbe e wade dum.

Ko e nder ngal gollal kuugal sariya, riiwiti e nder deftere 3 Tiitoonde 3 Tayfe 1 Senngo 5 fnaawoore nde wonata ko sokngo walla dumbugol hitaande 1 haa e duubi 3 e njobdi alamaan fotde ko ina wona 250.000F haa e 2.500.000 FCFA. Ngaal doon kuugal ina waawi yahde haa heba duubi 5 e wondude e njobdi alamaan tolniido e 300.000F haa e 5.000.000 CFA so tawii juumre nde yanii e suka debbo mo benndaani walla mo hellifaaka .

Ndeen juumre fawirtee ko gefe walla kuutorde keewde ceertude, ko wayno denndugol gefe cagaagu e goddo walla kebgol gefe kuutorteede e cagaagu e neddo gaadoriido tottirde dum walla kadi e cubagol wuurdudee e neddo gaadoriido tottirde dum ; walla waasde waawde dallinde ngaluuji tolnondirdi e ngonka nguurndam makko tawi ina woodi jokkondiral gaadoraangal e neddo walla e yimbe heewbe cagotoobe walla yettude yimbe ina yoba dumen, ekkinaa walla huutoraabe, hay sinno ko e weleede makko, neddo kellifaado kuutorteede e cagaagu walla o tottiree ngam cagaagu, e borjere walla joomum wona makroo.

Fawde kuugal sariya e makaroyaagal ko njogitaari kaaytinoori yimbe wallitoobe cagaagu e wuurtude rewbe be ngonaani e sago mumen, damtindiibe walla sagataabe rewbe, wuurbe e cadeele walla be mbaawaa betde dorngal golle mumen e cagaagu.

Ndee doo juumre ina jeyaa heen banng e todfaabe be pelle kabotoode ko fayti e bonanndeeji jubbaadi, sabu ko dum sifaa kuutoragol naattungol e mbaydi njeeygu yimbe.

Jubbannde e kuulal 320 :

Kuugal sariya paytungal e leldagol e debbo tawa welaaka e yettaade tergal mum (awra) fnaawoore mum ko dumbugol bardo hoore, ckgol duubi 10 haa e 20)

Faccirooji : leldaade e debbo tawa welaaka anndirtee ko « *naatgol awra gorko e nder awra debbo, e no dum waawi wayde fof, bada dum e neddo goddo tawa welaaka, hadiinde, kulol walla bettere* ».

Ko booyaani, e sahaa ñaawgol luwaa mo tonngoode 2020-05 ñande 13 Saawiyee 2020, pirtudo luwaa mo tonngoode 65-60 ñande 21 suyyee 1965 baddo kuugal nehdi paytungal e, lelodaade e debbo tawa welaaka dum nanngirtee ko war-hoore ngam hiisnude kuugal nehdi ngal.

Ko duum wadi, kala gorko pinnindo debbo ruttii kadi wondi e makko tawi o welaaka, dum ina waawi addande mo dummeede, sokeede fotde duubi 10 haa e duubi 20.

To bannge goddo kuugal muudum so heewii wona ko so tawi ndeen juumre wadaama e suka mo benndaani walla e miskiinu, doofoolo, walla e debbo cowiido.

So tawii ko lelnde forsaande maayde jolii heen, so tawii e nde yahdi e lebte walla gede kaamtordde, baddo deen golle maa kuugal nehdi fawe e mum kaaddi nguurdam makko tawa waawetaake usteede haa diwta duubi 20.

Jubbande e kuulal 320 bis :

Kuugal nehdi paytungal e mawbe leldotoobe e sukaabe.

Faccirooji : Leldagol e sukaabe hono no leldaade e neddo tawa welaaka ko dum war-hoore to bannge hujja sariyaa e senegaal. Haa hannde, e nder won e diiwanuujii senegaal, ñaawirde de ina ñaawa lewru fof, sifaaji leldagol e sukaabe keewdi. Ko duum addani ñaawoobe senegaalnaabe pelliti wuurnitaade kuugal paytungal e duum e beydude kiisgol kuugal badtoraangal ngal ngam kuugal nehdi paytungal e ndeen juumre.

Duum woni, kala neddo tabitindo gollal memgol, moomgol, kuutoragol gede poronoo, kuutoragol nate walla daade e puddoragol baangol noon, tawa faanditii heen ko yidde leldaade e cukalel baggel jahrowel e duubi 16, nanngirtee ko leldotoodo e sukaabe maa joomum fawe kuugal nehdi dummbee walla mbiyen sokee duubi 5 haa e 10.

Jubbande e kuulal 320 ter :

Kuugal nehdi paytungal e puuntugol e beeynagol suka baggo haa leldoo e mum

Faccirooji : Ngaal doon kuugal fawotoo ko e mawdo puuntudo walla beeyniido suka debbo baggo, walla yubbinde batuujii paytudi moomondiral walla leldagol di nganndu-daa joomum tawtoraama dum. Deen golle, nehdi mum ko dumbugol joomum hitaande 1 haa e duubi 5 e njobdi alamaan fotde 100.000 F haa e 3.000.000 FCFA.

II. Ndeenka e nehdi paytudi e luwaaji goddi paytudi fitinaali pawiidii e asko walla e njiimaandi

Duum woni tabitinde luwaaji didi baddi faayiida ngam ndeenka yimbe roofolbe walla famarbe doole haa teenji noon e rewbe, woni luwaa mo tonngoode 2005-06 ñande 10 me 2005 paytudo e kabagol njeeygu yimbe walla golle bayde noon e ndeenka loriibe be e luwaa mo tonngoode 2005-18 ñande 5 ut 2005 paytudo e cellal e cowagol walla daabgol e belaafe e rafi VIH.

A. Jubbande potde teskeede e luwaa mo tonngoode 2005-06 ñande 10 me 2005 paytudo e kabagol njeewgu yimbe e golle bayde noon e deengol loriibe

Jubbannde e kuulal gadanal :

*« Kuugal neldi paytungal e kuutoragol neddo e mbaydi leldagol
e neddo tawa welaaka, walla golle ndool-ndoolaagu walla
macungaagu ».*

Faccirooji : Luwaa paytudo e njeeygu yimbe ko o ndeenka paytuka e rewbe. O mo wadtorii toofaangeeji baawdi nehde won e mbaydiiji golle tawa ko ustooji teddungal neddo e neddaangal mum e kuubal e debbo e keeragol. E, kuulal makko gadanal, oon doon luwaa ina riiwiti jolnude, egginde, hodnude walla jabbaade neddo mo nganndu-daa ada jogii e mum jiimaandi walla manngu ngam waawde huutoraade dum to bannge leinde, macugaagu walla gollinde dum golle muusde.

Kuugal nehdi paytungal e kaan ngonka ko dummbeede duubi 5 haa e duubi 10 e njobdi alamaan fotde miliyoŋaaji 5 haa e miliyoŋaaji 20 FCFA.

B. Jubbande potde teskeede e dow luwaa mo tonngoode 2005-18 ñande 5 ut 2005 paytudo e cellal e cowagol

Jubbannde e kuulal 16 e 17 alinea 1 :

Kuugal nehdi paytungal e daabgol tawa ko e amdu e rafi VIH

Faccirooji : Ngal kuulal fayti ko e daabgol e amdu ñawu VIH e sahaa jotondiral hakkunde debbo e gorko hebi heen e teyre walla e waawnere, ngantu, kulol walla e bettere. Ko duum wadi, so tawii jotondire leide dee ko gamdaade, baddo dum oo kuugal nehdi dumbugol fotde duubi 2 haa e duubi 5 e njobdi alamaan fotde 100 000 F haa e 1 000 000 F CFA ina fawee e mum. So tawii jotondiral e leinde ngal wadi ko e ndool-ndoolaagu, kuugal nehdi ndii haalettee heen ko ngam dumunna oo wona duubi 4 haa e duubi 10 e njobdi alamaan fotde 200.000 F haa 2.000.000 F CFA. To bannge goddo kuulal 17 ngal luwaa oo gooto ina wadtorii heen pakitgol nehdi ndii so tawii juumre nde wadaa ko e suka baggo mo duubi muudum timmaani 13.

Mentions légales

Auteur

Cellule Genre
Ministère de la Justice

Éditeur

Konrad-Adenauer-Stiftung
Programme pour la promotion de l'Etat
de Droit en Afrique subsaharienne
Almadies - Zone 9
En face de l'école «Point des Almadies»
Dakar, Sénégal

Création graphique

Green Eyez Design, Dakar
www.greeneyezdesign.com

Imprimé

La Rochette, Dakar
Printed in Senegal

www.kas.de